

**Dorel Paraschiv, *Amfore romane și romano-bizantine
în zona Dunării de Jos (sec I – VII)***

Iași, 2006, 256 p., 35 pl., 1 hartă

Crișan Mușeteanu

Susținută ca teză de doctorat la universitatea ieșeană cartea de față vine să se adauge unor publicații mai vechi și mai noi privind studiul amforelor romane în zona dobrogeană. De la studiile lui Adrian Rădulescu și Costin Scorpan care sunt inițiatorii studiilor asupra amforelor romane și până la Andrei Opaț, Florin Topoleanu și Ioan Opriș, informațiile noastre au sporit simțitor. Nu trebuie uitate nici cartea lui Alexandru Suceveanu privind ceramica romană timpurie de la *Histria*, precum și capitolele aceluiași autor din *Histria 6* și al lui Alexandru Barnea de la *Tropaeum Traiani* care își aduc și ei o contribuție deloc de neglijat, mai ales că prezentarea lor este făcută pe baza unei stratigrafii bine definite.

Desigur lucrarea lui Dorel Paraschiv are ambiția tratării acestui subiect pe o arie geografică mai extinsă, incluzând un spațiu ce se întinde până la *Novae* respectiv toată provincia Moesia Inferioară și pentru epoca târzie *Scythia Minor* și Moesia Secundară, spațiu pentru care trebuie să facă apel la publicațiile unor cercetători bulgari, în primul rând Gheorghii Kuzmanov și la lucrările lui Piotr Dyczek.

Autorul nu a avut acces decât în depozitele celor două muzee dobrogene, cel de la Tulcea și cel de la Constanța. Restul pieselor analizate fiind luate din publicații, deci fără discuție mai sunt încă o serie de amfore care rămân necunoscute încă.

Dorel Paraschiv în prezentarea materialului își creează propria tipologie,

evident care corelând-o atât la cele ale unor cataloage de amfore din provincie, cât și a unor consacrate lucrări din restul imperiului.

Este de discutat apariția cu fiecare lucrare a unei clasificări proprii sau racordarea numai a pieselor la marile cataloage deja binecunoscute care ar simplifica oarecum lucrurile. Desigur că atunci când avem exemplare care nu se regăsesc în marile cataloage, este normal ca ele să fie individualizate într-un fel.

Autorul și-a împărțit lucrarea în patru capitole după locul de origine al pieselor.

Primul capitol cuprinde amforele pontice, 18 tipuri la număr dintre care doar două sunt tipuri noi. Tipul 9 împărțit aleatoriu după părerea noastră, în două variante și tipul 18 ce cuprinde o singură piesă pe care A. Opaț o include într-un tip mediteranean.

Celelalte tipuri sunt în general cunoscute din lucrări mai vechi datorate unor cercetători români, ruși, ucraineni și bulgari dintre care se remarcă A. Opaț mai ales pentru amforele romano-bizantine.

Interesantă ni se pare încercarea pe care o face pentru fiecare categorie în parte de a stabili conținutul pentru care erau fabricate: vin, ulei sau *garrum*.

În ceea ce privește cronologia lor, desigur că piesele descoperite în contexte arheologice clare, reprezintă reperele cele mai sigure în datarea amforelor. Și acest lucru este valabil și pentru celelalte

categorii de piese, dar mai ales pentru cele pontice unde analogiile bine datate sunt mai puține.

O altă problemă pe care autorul încearcă să o pună în discuție este aceea a centrelor de producție din zona pontică. Discuție care nu este nouă. În esență însă descoperirea unor ateliere care produc amfore este destul de puțin cunoscută în acest spațiu. Doar câteva puncte în nordul Mării Negre și pe malul sudic sunt cercetate. O mențiune aparte facem pentru centrul de producție de la Telița, unde sunt prezente două piese. O serie de mari ateliere ceramice din zona *Nicopolis* ad *Istrum* sau *Durostorum* nu produceau amfore.

După părerea noastră trebuie să fim prudenți în a atribui unui centru originea unor amfore, până nu avem dovezi clare privind existența unor ateliere în zonă. Capitolul al doilea cuprinde amforele occidentale, este vorba de 14 tipuri care își au originea în special în Spania și Italia.

Unele dintre ele nefiind încă reperate pe teritoriul dobrogean, exemplu tipul 21, Dressel 28 prezent doar la *Novae* și despre a cărui datare nu se vorbește, sau tipul 23 (Dressel 25) și 24 (Dressel 20).

După părerea noastră tipul 25 ar fi putut fi socotit o variantă a tipului precedent, este drept cu o datare mai târzie și cu o capacitate mai redusă.

În fine, tipul 32 căruia autorul nu i-a găsit nici o analogie, este atribuită unor ateliere occidentale doar pe baza unor detalii morfologice și de pastă. Desigur că atribuirea acestuia rămâne doar o ipoteză de lucru. Capitolul al IV-lea cuprinde amforele de origine nord-africană, 17 tipuri, în cea mai mare parte datată în epoca romană târzie, ceea ce este un indiciu asupra unor noi orientări ale comerțului din zonă. Și aici întâlnim amfore care nu sunt prezente decât în părțile vestice ale spațiului în discuție.

În concluzie, autorul sintetizează toate datele oferite de piesele analizate. Astfel amforele pontice se întind pe o lungă perioadă de timp, sec. I-VII, dar numărul cel mai mare se plasează în răstimpul veacurilor IV-VII.

Se face deasemenea o atribuire, ipotetică evident, a fiecărui tip de amforă unor centre de producție, nord-pontică, vest pontică sau sud-pontică.

Autorul considerând că în epoca romană timpurie predominau vasele produse în centrele nord-pontice.

Amforele din vestul imperiului circulă în zonă doar până în veacul al V-lea, lucru firesc, în contextul istoric dat. O concluzie interesantă și care se coroborează și cu datele pentru alte piese ceramice: lucerne și *terra sigillata* este faptul că circulația amforelor occidentale în perimetrul Dunării de jos se face remarcată cu precădere în siturile de pe limes.

Cel mai important lot prezent în zona Dunării de jos, îl constituie amforele orientale și acest fapt este evident pe tot parcursul perioadei aflate în discuție.

Dintre amforele timpurii, cele mai răspândite sunt cele din *tipul Dressel 2-5*.

Toate amforele orientale din răstimpul secolelor I-III, transportau în principal vinul.

În perioada romano-târzie, importul de amfore este practic monopolizat de două tipuri Berenice LR 1 și 2, care reprezintă pentru *Scythia* și *Moesia Secunda* 50% din numărul pieselor descoperite. Și în această perioadă tot vinul este principalul produs transportat.

Tipurile *Africana I* și *Africana II* sunt atestate în nivelurile timpurii din zonă. Dintre produsele nord – africane amforele *Spathia* au o pondere însemnată în veacurile IV-VII. Dacă amforele orientale erau utilizate cu preponderență pentru transportul și depozitul vinului, cele din Africa de Nord serveau pentru transportul

uleiului și a produselor din pește, lucru ce marchează o anumită orientare a comerțului din spațiul istro-pontic.

În lucrare este folosită o amplă bibliografie, iar la sfârșitul ei sunt prezentate în anexe o serie de 17 tabele și 11 grafice care ilustrează concluziile privind amforele romane și romano-bizantine la Dunarea de Jos.

Alăturându-se, așa cum spuneam la început, celorlalte contribuții privind acest subiect, cartea lui Dorel Paraschiv este un util instrument de lucru pentru specialiștii din domeniu, dar reprezintă și o sursă de informații necesară studiului comerțului din zonă în perioada amintită.